

UNIVERSITATEA BUCUREȘTI

FACULTATEA DE DREPT

SESIUNEA DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

Lucrare la disciplina Drept civil. Teoria generală a obligațiilor

INTERPRETAREA CONTRACTELOR

CLAUZELE DE SEVERABILITATE

Coordonator științific:

Asistent univ. dr. Laura Toma

Student: Mihai Păun

BUCUREȘTI

2015

Interpretarea contractelor. Clauzele de severabilitate

Contract interpretation. Severability clauses

Interprétation des contrats. Clause de divisibilité

Student: Mihai Păun, grupa 312, seria a II-a, an III, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Cuvinte cheie: interpretarea contractelor, clauza de severabilitate

Key words: contract interpretation, severability clause

Mots clés: clause de divisibilité, interprétation des contrats

Rezumat

Care este limita cu privire la principiul autonomiei de voință atunci când practica judiciară tace? Lucrarea începe cu secțiunea introductivă cu privire la elaborarea și interpretarea contractelor, continuă cu analiza regulilor de interpretare aplicabile în lumina Codului Civil și se încheie cu o analiză a unor variațiuni de clauze de severabilitate.

Abstract

Which is the limit regarding the principle of autonomy of the will of the parties when the judicial practice regarding this issue is silent? The paper starts with the introductory section regarding contract drafting and interpretation, continues with a view of interpretation rules applicable with regards to the Civil Code and ends with an analysis of a few variations of severability clauses.

Résumé

Quelle est la limite en ce qui concerne le principe de l'autonomie de la volonté des parties lors de la pratique judiciaire concernant cette question est silencieux? Le document commence avec la section d'introduction au sujet de rédaction et l'interprétation des contrats, se poursuit avec une vue des règles d'interprétation applicables en ce qui concerne le Code Civil et se termine par une analyse de quelques variations de clauses de divisibilité.

§1 Considerații generale cu privire la interpretarea contractelor

Sedes materiae se regăsește, în principiu, în art. 1266-1269 C. Civ. art. 1272 C. Civ. Pot fi incidente în subsidiar și alte reglementări, spre exemplu în cazul stabilirii elementelor esențiale ale contractului¹, în cazul în care ambele părți folosesc clauze standard și instanța trebuie să stabilească acele clauze standard comune în substanța lor² etc.

Elaborarea contractului presupune luarea în considerare a implicațiilor juridice pe care formulările utilizate de părți o pot avea³. Astfel, se recomandă folosirea de termeni clari și univoci,

¹ Cu aplicarea art. 1182 C. Civ. și art. 1185 C. Civ.

² Cu aplicarea art. 1202 alin. (4) C. Civ.

³ A se vedea Charles M. Fox, *Working with contracts. What Law School Doesn't Teach You*, ed. a 2-a, Ed. Practising Law Institute, New York, 2013, pp. 3-5.

liste de definiții pentru termenii importanți susceptibili de mai multe înțelesuri, clauze corect redactate, concordanță între versiuni în cazul unui contract bilingv, inserarea unei clauze care să prevadă care versiune prevalează⁴, organizarea în capitole, secțiuni, articole, alineate etc., eliminarea tuturor cuvintelor și expresiilor inutile, atenta ordine a cuvintelor și folosirea corectă a acestora, evitarea frazelor, locuțiunilor și expresiilor complicate sau întortocheate și folosirea propozițiilor scurte, clare și la obiect, identificarea în cadrul clauzelor a regulii generale și a situațiilor de excepție, repartizarea clară a riscurilor și obligațiilor contractuale⁵ etc.

Etapele interpretării sunt următoarele: constatarea existenței contractului⁶, calificarea contractului⁷ și interpretarea propriu-zisă (aplicarea regulilor de interpretare)⁸.

§2 Reguli de interpretare⁹

Scopul interpretării. Folosirea improprie sau greșită a termenilor ori contradicția dintre manifestarea expresă de voință și voința internă a părților¹⁰ necesită interpretarea contractului în vederea determinării obligațiilor și drepturilor părților¹¹. De asemenea, deoarece părțile dispun de resurse limitate, de la un anumit punct investirea de resurse în elaborarea contractului devine nejustificată economic, motiv pentru care de cele mai multe ori vor exista neclarități. Nu în ultimul rând, contradicțiile sau golurile se pot datora și faptului că pentru părți este practic imposibil să anticipeze toate implicațiile juridice ale contractului încheiat sau datorită naturii complexe a negocierii, ceea ce poate presupune, spre exemplu, retragerea unei promisiuni în cazul în care cealaltă parte nu oferă o promisiune sau un avantaj reciproc¹².

Stabilirea voinței reale a părților¹³. În primul rând, trebuie subliniat că prioritare regulilor de interpretare sunt regulile convenționale stabilite de părți în cadrul aceluiași contract sau prin convenții ulterioare¹⁴. Dacă părțile nu au stabilit reguli convenționale de interpretare, atunci se vor aplica regulile legale de interpretare. În această din urmă situație va prevala sensul avut în vedere de părți¹⁵, și nu sensul literar. Cu alte cuvinte, primează spiritul și nu litera contractului¹⁶, cu condiția

⁴ Decizia ICCJ nr. 1372/2008, www.idrept.ro, statuează: traducerea ulterioară a contractului într-o altă limbă este nerelevantă pentru raporturile juridice dintre părți care sunt guvernate exclusiv de contractul în limba în care a fost încheiat.

⁵ A se vedea Tina Stark, *Drafting contracts: How and why lawyers do what they do*, Editura Wolters Kluwer, New York, 2007, pp. 9-34.

⁶ Cu aplicarea art. 1182, 1185 și 1187-1200 C. Civ.

⁷ Presupunere încadrarea contractului într-o anumită categorie și stabilirea regimului său juridic cu aplicarea art. 1167-1168 și 1171-1177 C. Civ.

⁸ Calificarea poate fi considerată fie o etapă a interpretării, fie o etapă propriu-zisă. Se subliniază în doctrină că interpretarea este o chestiune de fapt, pe când calificarea reprezintă o problemă de drept. A se vedea L. Pop p. 131

⁹ În elaborarea dispozițiilor legale, legiuitorul român s-a inspirat din Principiile UNIDROIT.

¹⁰ Spre exemplu, în dreptul anglo-saxon o duzină în domeniul cofetăriei constă în 13 produse, pe când în toate celelalte domenii constă în 12 produse, în acest caz sensul voinței reale rezultând fie din practicile statornicite între părți, fie din uzanțe comerciale locale (art. 1272 C. Civ.). Pentru alte exemple similare a se vedea Eric A. Posner, *Contract law and theory*, Ed. Wolters Kluwer, New York, 2011, p. 141.

¹¹ În ipoteza în care contractul este clar și precis „se impune aplicarea în litera sa, întrucât convențiile legal făcute au putere de lege între părți”. A se vedea în acest sens Decizia ICCJ nr. 2479/2006, www.idrept.ro

¹² A se vedea Eric A. Posner, op. cit., pp. 144-146

¹³ Spre deosebire de Principiile UNIDROIT, Codul Civil nu prevede faptul că în cazul în care stabilirea voinței reale nu este posibilă contractul va avea în mod complementar sensul pe care o persoană rezonabilă care are o situație similară părților i-ar atribui-o. [art. 4.1-4.2 Principiile UNIDROIT]

¹⁴ F. A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei, *Noul Cod Civil comentat*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 1023.

¹⁵ art. 1266 alin. (1) C. Civ.

¹⁶ În același sens a se vedea decizia ICCJ nr. 154/23.01.2009, www.idrept.ro.

ca voința reală să fi fost dovedită de partea interesată¹⁷. Împrejurarea că s-a dat contractului o altă denumire este irelevantă, conținutul și nu denumirea contractului fiind acela care produce efecte juridice¹⁸. Trimiterea făcută de părțile unui contract la o anumită dispoziție legală, chiar greșită, nu va afecta valabilitatea clauzei contractuale respective¹⁹. Voința reală se va stabili prin raportare la o serie de factori obiectivi, cum ar fi: scopul contractului, negocierile purtate de părți, practicile statornicite între acestea, de comportamentul ulterior încheierii contractului²⁰, precum și de alte împrejurări²¹.

Conținutul contractului²². Contractul se completează potrivit sistemului obiectiv de interpretare cu practicile statornicite între părți, uzanțele²³, legea²⁴ și echitatea²⁵, între acestea existând o ordine de preferință, conform ordinii stabilite de textul legal²⁶. Clauzele obișnuite se subînțeleg. Coroborând aceste reguli cu ordinea aplicării normelor în cazul identificării reglementării legale aplicabile²⁷ ajungem la concluzia că ordinea va fi următoarea: i) uzanțele și normele cu caracter imperativ din materia contractului special; ii) uzanțele și normele cu caracter imperativ din materia contractului teoriei generale a contractelor și obligațiilor, dacă prin norme supletive sau uzanțe având caracter dispozitiv prevăzute de contractul special nu s-a derogat de la acestea; iii) clauzele contractuale; iv) uzanțe având caracter dispozitiv și normele supletive din materia contractului special; v) uzanțele cu caracter dispozitiv și normele supletive din materia teoriei generale a contractelor și obligațiilor; vi) normele prevăzute de contractul special cel mai asemănător vii) echitatea.

Interpretarea sistematică²⁸. Clauzele se interpretează unele prin altele, înțelesul lor stabilindu-se în contextul contractului²⁹. Acesta din urmă se va stabili în urma stabilirii voinței reale a părților, prin raportare la conținutul contractului. Lămuritoare în acest sens este decizia ICCJ nr. 432/2009, prin care instanța a stabilit faptul că interpretarea sistematică nu presupune raportarea la clauzele altui contract, chiar încheiat între aceleași părți, ci numai raportarea la clauzele contractului dedus

¹⁷ A se vedea L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, 2012, București, p. 132

¹⁸ Decizia ICCJ nr. 923/06.03.2008, www.idrept.ro.

¹⁹ Decizia ICCJ nr. 962/2014, www.idrept.ro.

²⁰ În cazul în care părțile se manifestă contrar unei clauze are loc o modificare implicită a clauzei (modification by conduct). În acest sens a se vedea L. Pop, op. cit., p. 133.

²¹ Art. 1266 alin. (2) C. Civ.

²² În același sens a se vedea art. 4.3 Principiile UNIDROIT.

²³ Cu toate că uzanțele par a avea mai degrabă un rol subsidiar sunt și situații când au un rol principal în determinarea voinței părților. Astfel, potrivit deciziei ICCJ nr. 1273/27.003.2008, www.idrept.ro, „În ceea ce privește interpretarea clauzei în litigiu, instanța a reținut că în practica comercială în mod uzual se înscrie în contracte o penalitate matematică de 0,1% pe zi de întârziere [...] . Prin urmare, pârâta a folosit manopere dolosive, constând în omisiunea inserării simbolului „%”, ceea ce conduce la concluzia că aceasta a urmărit prin interpretarea literară a clauzei să pretindă penalități de 0,1 pe zi [...]. În acest mod nu a avut loc o modificare a clauzei penale, ci o interpretare logică și juridică în scopul determinării înțelesului exact al acesteia.”

²⁴ Nu este permisă convenția părților care să impună aplicarea legii generale, înlăturând de la aplicare dispoziția specială mai restrictivă. Chiar dacă legea specială nu interzice expres accesul la legea generală, părțile nu au un drept de opțiune. În acest sens a se vedea decizia ICCJ nr. 962/2014, www.idrept.ro.

²⁵ Art. 1272 C. Civ.

²⁶ A se vedea F. A. Baias, op. cit., p. 1029.

²⁷ Ordinea propusă de doctrină este următoarea: i) normele imperative prevăzute de contractul special; ii) normele imperative aplicabile din teoria generală a contractelor și obligațiilor, dacă prin norme supletive prevăzute de contractul special nu s-a derogat de la acestea; iii) clauzele contractuale; iv) normele supletive prevăzute de contractul special; v) normele supletive prevăzute de teoria generală a contractelor și obligațiilor; vi) normele prevăzute de contractul special cel mai asemănător. A se vedea R. Dincă, *Contractele civile speciale în Noul Cod Civil. Note de curs*, Editura Universul Juridic, București, 2013, pp. 17-18.

²⁸ Art. 1267 C. Civ, corespunzător art. 4.3 Principiile UNIDROIT.

²⁹ În același sens a se vedea decizia ICCJ nr. 923/2008, www.idrept.ro.

interpretării³⁰. Cu alte cuvinte, singurul caz în care aplicarea sistematică s-ar putea aplica mai multor contracte ar fi acela în care ar exista o legătură de interpretare între contractele respective, acestea completându-se unele prin altele, cum ar fi în cazul contractelor-cadru și contractelor încheiate în aplicarea unui astfel de contract sau cazul contractelor principale și al contractelor accesorii.

Clauzele îndoielnice³¹ se interpretează în sensul ce se potrivește cel mai bine naturii și obiectului actului juridic, în conformitate cu interpretarea sistematică³² și ținând seama, între altele, de natura contractului, de împrejurările în care a fost încheiat, de interpretarea dată anterior de părți (referire expresă la interpretarea convențională), de sensul atribuit în general clauzelor și expresiilor în domeniu și de uzanțe³³. Doctrina a inclus în această noțiune clauzele susceptibile de mai multe înțelesuri, clauzele confuze sau greu comprehensibile din perspectiva aplicării prevederilor contractului³⁴. În al doilea rând, o clauză se interpretează în sensul aplicării, și nu înlăturării acesteia de la aplicare³⁵. De asemenea, oricât de generali ar fi termenii utilizați, contractul nu cuprinde decât lucrul asupra căruia părțile si-au propus a contracta³⁶. Nu în ultimul rând, clauzele destinate să exemplifice sau să înlătore orice îndoială asupra aplicării contractului la un caz particular nu îi restrâng aplicarea în alte cazuri care nu au fost expres prevăzute³⁷.

Reguli subsidiare de interpretare. Dacă după aplicarea regulilor de interpretare menționate contractul rămâne neclar, acesta se interpretează în favoarea celui care se obligă³⁸, cu excepția stipulațiilor înscrise în contractele de adeziune, care se interpretează împotriva celui care le-a propus³⁹. Așadar, prima situație reprezentând regula generală se explică prin aceea că debitorul este prezumat a fi într-o poziție de inferioritate, pe când în a doua situație (excepția), redactorul clauzei se află într-o poziție de superioritate față de cocontractant, în ambele situații rolul interpretării fiind acela al restabilirii echilibrului contractual. Atunci când interpretează, instanța are obligația de a motiva concluziunile dispozițiilor interpretate. Simpla trimitere la dispozițiile respective echivalează cu insuficientă motivare⁴⁰.

În dreptul anglo-saxon, în cazul unei neînțelegeri cu privire la calitatea produselor ce fac obiectul contractului se subliniază posibilitatea părții interesate fie să invoce lipsa contractului, fie interpretarea în sensul dat clauzei de partea respectivă⁴¹. În dreptul român, invocarea lipsei

³⁰ Decizia ICCJ 432/12.02.2009, www.idrept.ro.

³¹ A se vedea decizia ICCJ nr. 2479/2006, www.idrept.ro.

³² Conform principiului *quotiens idem senso duas sententias exprimit, ea potissimum accipiatur, quae rei gerendae aptior est*. A se vedea art. 1268 alin. (1) C. Civ.

³³ *In obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod pleremque fieri solet* [art. 1268 alin. (2) C. Civ.]

³⁴ A se vedea F. A. Baias, op. cit., pp. 1027-1028.

³⁵ Cu trimitere la principiul *actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat*. A se vedea în același sens art. 1268 alin. (3) C. Civ., precum și art. 4.5 Principiile UNIDROIT.

³⁶ Conform principiului *actus non debent operari ultra intentionem egentos* [art. 1268 alin. (4) C. Civ.]; Conform deciziei ICCJ 2105/08.06.2006, www.idrept.ro, în cazul unor „utilaje achiziționate pe parcursul derulării contractului, care au fost înglobate și utilizate în procesul de producție și care figurează în evidențele contabile reprezintă o contribuție valabilă în natură a societății beneficiare a finanțării, conform contractului încheiat, chiar dacă anexa contractului face referire la termenul generic de *echipamente*, fără a le individualiza.”

³⁷ *Quae dubitationis tollendae causa, contractibus inseruntur ius commune non laedunt* [art. 1268 alin. (5) C. Civ.]

³⁸ Conform principiului *in dubio pro reo*. [art. 1269 alin. (1) C. Civ.]

³⁹ Conform principiului *contra preferentem* [art. 1269 alin. (2) C. Civ.]. *Per a contrario*, în cazul clauzelor neclare propuse de cel care se obligă, în cazul în care contractul nu este calificat ca fiind de adeziune, clauza neclară va fi interpretată în favoarea celui care a propus-o, soluție contrară dreptului anglo-saxon, unde regula este aceea a aplicării principiului *contra preferentem*, precum și contrar art 4.6 Principiile UNIDROIT. În acest sens a se vedea Eric A. Posner, op. cit., p. 140, Charles M. Fox op. cit., pp. 119-120.

⁴⁰ Decizia ICCJ nr. 2479/2006, www.idrept.ro.

⁴¹ A se vedea Eric A. Posner, op. cit., pp. 130-131.

contractului s-ar putea face numai în cazul în care calitatea produselor reprezintă un element esențial al contractului⁴², sub rezerva condiției că acest element poate fi stabilit potrivit contractului⁴³ și că nu sunt incidente alte prevederi⁴⁴.

Clauza de fuziune⁴⁵ este acea clauză prin care părțile decid înlăturarea din conținutul contractului a oricăror documente extracontractuale sau acorduri folosite în perioada precontractuală. Cu toate acestea, clauza de fuziune nu are ca efect înlăturarea efectului interpretativ cu privire la aceste documente⁴⁶. Astfel, dacă judecătorul consideră că respectivul contract nu este suficient de clar el va putea apela la documentele extrinseci contractului⁴⁷. Se subliniază astfel în dreptul comparat că folosirea unor expresii cum ar fi ”în mod rezonabil”, ”persoană rezonabilă”, ”în mod echitabil” și alte asemenea sunt ”o invitație la interpretare” pentru judecător deoarece nu presupun o stabilire exactă a conținutului obligațiilor. Se propune în cazul existenței unei clauze de fuziune stabilirea necesității intervenției judecătorului, fie în cazul redactării contractului în mod evident neclar sau neîngrijit, fie în cazul în care nu rezultă din documentele extracontractuale voința părților de a exclude documentele extracontractuale din conținutul contractului⁴⁸. Nu în ultimul rând, o astfel de intervenție ar putea fi considerată uneori binevenită, întrucât părțile nu vor putea niciodată anticipa absolut toate implicațiile juridice ale contractului încheiat.

§3 Clauzele de severabilitate

Clauza de severabilitate standard (simplă). Severabilitatea poate să fie legală sau convențională. În baza clauzei de severabilitate standard, dacă o clauză contractuală este constatată a fi nulă sau inaplicabilă în sistemul legal al unui stat, ea nu va atrage nulitatea întregului contract, restul clauzelor fiind valide și aplicabile în continuare⁴⁹. În dreptul român⁵⁰ o asemenea clauză ar putea echivala, în baza principiului autonomiei de voință cu o înțelegere între părți în scopul considerării respectivelor clauze ca referindu-se la elemente neesențiale ale contractului, antrenând astfel numai nulitatea parțială a contractului⁵¹. Excepția poate fi reprezentată de acele clauze care nu pot fi considerate neesențiale. Poate fi vorba, de pildă, de clauzele privind prețul și celelalte prestații principale ale contractului. *Ad absurdum*, dacă am considera clauza de severabilitate aplicabilă tuturor obligațiilor în toate situațiile fără excepție, și implicit considerarea tuturor prestațiile neesențiale, am ajunge la posibilitatea menținerii contractului în ciuda anulării aproape tuturor clauzelor sale și menținerea unei singure clauze contractuale din cuprinsul întregului contract, ceea ce ar fi contrar scopului acestuia și voinței reale a părților, cu o singură excepție. Este vorba de situația în care în urma aplicării regulilor de interpretare instanța deduce faptul că toate obligațiile esențiale ale părților se găsesc într-o singură clauză contractuală, iar acea clauză este valabilă,

⁴² Cu respectarea prevederilor art. 1182 alin. (2) C. Civ. și art. 1185 C. Civ.

⁴³ Art. 1231 C. Civ.

⁴⁴ Este vorba în principiu de art. 1232-1234 C. Civ.

⁴⁵ Cunoscută în doctrină și sub numele de clauza patru colțuri, merger clause sau integration clause.

⁴⁶ În același sens a se vedea art. 2.1.17 Principiile UNIDROIT.

⁴⁷ A se vedea Eric A. Posner, op. cit., pp. 136-137.

⁴⁸ În acest sens a se vedea Eric A. Posner, op. cit., pp. 137-138.

⁴⁹ A se vedea Charles M. Fox op. cit., p. 250.

⁵⁰ Cu toate că această instituție este specifică dreptului anglo-saxon, severabilitate legală este recunoscută expres și are aplicabilitate și în dreptul UE, și implicit în dreptul român. Un exemplu în acest sens este Orientarea BCE/2008/596 privind administrarea activelor din rezervele valutare ale Băncii Centrale Europene de către băncile centrale naționale, precum și documentația juridică aferentă operațiunilor având ca obiect aceste active, www.idrept.ro.

⁵¹ Din interpretarea *per a contrario* a art. 1255 alin. (1) C. Civ. rezultă că în cazul: i) clauzelor nescrise; ii) clauzelor care prin natura lor sunt neesențiale; și iii) clauzele în lipsa cărora contractul s-ar fi încheiat sancțiunea este nulitatea parțială și nu totală a contractului respectiv.

ipoteză în care va constata nulitatea tuturor clauzelor contractuale, cu excepția clauzei conținând obligațiile esențiale. Așadar, clauza de severabilitate nu se poate aplica tuturor clauzelor contractuale, deoarece cel puțin una dintre aceste clauze va conține obligații esențiale ale părților. Aplicabilitatea clauzei de severabilitate nu este efectul direct și obligatoriu al existenței acesteia, ci este mai degrabă o consecință a aplicării regulilor de interpretare a contractului și a principiului voinței reale a părților.

Clauze de severabilitate complexe. Clauzele de severabilitate pot apărea sub diferite forme, de cele mai multe ori mult mai complexe decât varianta standard. Acestea, pe lângă salvagardarea contractului pot avea ca rol completarea acestuia. Astfel, clauza respectivă poate prevedea înlocuirea clauzei nule fie cu dispozițiile legale cele mai apropiate, fie cu o altă prevedere contractuală, dedusă implicit pe cale de interpretare din contract sau prevăzută expres de părți.

Înlocuirea clauzei nule cu dispoziții legale similare. În principiu, o asemenea clauză, sub rezervele menționate anterior în cazul clauzei standard, este aplicabilă în dreptul român. *A fortiori*, în baza art. 1255 alin. (2) și (3) C. Civ., clauzele nule care atrag nulitatea parțială a contractului vor fi „înlocuite de drept cu dispozițiile legale aplicabile”. Aceste dispoziții se vor determina în urma calificării contractului și stabilirii regimului juridic aplicabil. Astfel, în cazul contractelor numite se aplică dispozițiile cu privire la acel contract și în subsidiar regulile generale ale contractelor, pe când în cazul contractelor nenumite, regulile generale și în subsidiar prevederile contractului cu care se aseamănă mai mult⁵².

Înlocuirea clauzei nule cu dispoziții contractuale deduse implicit. În urma anulării clauzei respective și menținerii contractului, există posibilitatea ca instanța să constate caracterul incomplet sau neclar al contractului. În baza principiului voinței reale a părților instanța va trebui să treacă la interpretarea contractului și nu la aplicarea directă a art. 1255 alin. (2) C. Civ. deoarece normele aplicabile la care se referă acest articol nu sunt imperative, ci supletive, fiind aplicabile numai în măsura în care părțile nu au prevăzut, prin voința lor, o altă conduită⁵³. *Per a contrario*, dacă în urma interpretării contractului (inclusiv a documentelor extracontractuale) rezultă faptul că părțile s-au înțeles cu privire la un anumit aspect, chiar implicit⁵⁴, atunci clauza dedusă prin interpretare și nu norma supletivă legală se va aplica.

Înlocuirea unei clauze nule cu o altă clauză prevăzută expres de părți. Aplicarea unei asemenea clauze în dreptul român ridică dificultăți. Astfel, părțile pot face trimitere expresă la completarea cu anumite clauze externe sau pot prevedea expres faptul că dacă o anumită clauză este declarată nulă ea va fi înlocuită cu o altă clauză. În măsura în care părțile nu au identificat concret clauzele susceptibile a fi lovite de nulitate, discuția cu privire la înlocuirea clauzei nule cu dispozițiile legale sau contractuale cele mai apropiate ar putea rămâne aplicabilă. Astfel, în baza principiului voinței reale a părților instanța poate, de exemplu, constata că intenția reală a părților a fost ca relația lor contractuală să fie reglementată în anumiți termeni, făcând în acest sens trimitere la anumite clauze externe. Cu toate acestea, o astfel de clauză nu va avea ca efect înlocuirea automată a clauzei nule, ci reprezintă mai degrabă un element important în aprecierea voinței reale. Astfel, dacă instanța va constata corespondența între această clauză și intenția părților rezultată

⁵² Art. 1167-1168 C. Civ.

⁵³ A se vedea G. Boroi, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 12.

⁵⁴ În acest sens art. 1272 C. Civ. prevede faptul că noțiunea de conținut al contractului presupune nu doar ce este expres stipulat, ci și „toate urmările pe care practicile statornicite între părți, uzanțele, legea sau echitatea le dau contractului, după natura lui”. Dispoziția supletivă se va aplica deci numai în măsura în care contractul nu poate fi completat pe baza practicilor stabilite între părți sau a uzanțelor.

inclusiv din documentele extracontractuale, ea va putea constata aplicabilitatea unei asemenea clauze.

Înlocuirea unei clauze nule identificate anterior de părți cu o altă clauză specifică. Problema apare atunci când părțile identifică clauza susceptibilă a fi lovită de nulitate și inserează sau fac trimitere la o clauză înlocuitoare. Pe lângă elementele identificate anterior, se ridică și problema obligației asumate sub condiție pur potestativă. Astfel, obligația asumată sub condiție pur potestativă suspensivă (adică sub condiție a cărei realizare depinde exclusiv de voința debitorului) nu produce niciun efect conform art. 1403 C. Civ., deoarece o asemenea o asemenea condiție echivalează cu lipsa intenției debitorului de a se obliga⁵⁵, adică cu inexistența consimțământului și deci atrage nulitatea absolută a clauzei respective. *Per a contrario*, obligația asumată sub condiție pur potestativă de către creditor sau pur potestativă rezolutorie de către debitor este valabilă. Deoarece aplicarea clauzei înlocuitoare (și implicit nașterea drepturilor și obligațiilor prevăzute de această clauză) depinde de constatarea nulității clauzei anulabile, în speță este vorba de o condiție suspensivă. Implicațiile acestei ipoteze sunt detaliate în cele ce urmează.

Clauza nulă este nulă absolut⁵⁶. În acest caz nulitatea poate fi invocată de orice persoană interesată, pe cale de acțiune sau excepție. Instanța este obligată să invoce din oficiu nulitatea⁵⁷. Pe cale de consecință, deoarece părțile își asumă prin clauza înlocuitoare obligații sub condiție de a cărei realizare este necesară o simplă manifestare de voință din partea oricăreia dintre ele, clauza înlocuitoare va fi pe cale de consecință nulă absolut.

Clauza nulă este afectată de nulitate relativă⁵⁸. Nulitatea relativă poate fi invocată numai de partea interesată al cărui interes particular este protejat. Instanța nu poate să invoce din oficiu nulitatea⁵⁹. Persoana vinovată de încălcarea interesului particular protejat nu poate invoca nulitatea, potrivit principiului „nimeni nu-și poate invoca propria culpă”. *Per a contrario*, în cazul obligațiilor asumate sub condiție pur potestativă de către creditor, în situația în care creditorul poate invoca nulitatea, însă debitorul obligației nu o poate face, obligația respectivă este o obligație valabilă. În aceste condiții vom avea următoarele situații: i) clauza înlocuitoare conține obligații doar pentru o parte – dacă acea parte poate invoca nulitatea atunci clauza înlocuitoare devine la rândul ei nulă, altfel ea rămânând valabilă; ii) clauza înlocuitoare conține drepturi și obligații cu privire la ambele părți – cu aplicarea regulilor precedente se analizează valabilitatea fiecărei obligații conținute de clauza respectivă; dacă obligațiile nule reprezintă obligații esențiale parte a clauzei respective, atunci clauza înlocuitoare va fi nulă. Altfel, clauza conținând obligațiile valabile rămase va fi valabilă. Acestei clauze, ca și în cazul contractului incomplet sau neclar i se vor aplica aceleași dispoziții corespunzătoare⁶⁰.

⁵⁵ A se vedea G. Boroș, op. cit., p. 193.

⁵⁶ Sunt considerate cauze de nulitate absolută: i) încălcarea dispozițiilor legale referitoare la capacitatea civilă, în cazul în care este vorba de nerespectarea unei incapacități speciale de folosință a persoanei fizice instituite pentru ocrotirea unui interes general; ii) lipsa totală a consimțământului, cu excepția cazului în care legea prevede sancțiunea nulității relative; iii) nevalabilitatea obiectului actului juridic; iv) cauza ilicită sau imorală, dacă legea nu dispune altfel; v) nerespectarea formei cerute de lege ad validitatem; vi) nerespectarea dreptului de preempțiune în cazurile expres și limitativ prevăzute de lege. În acest sens a se vedea G. Boroș, op. cit., pp. 256-257.

⁵⁷ Art. 1247 alin. (2) și (3) C. Civ.

⁵⁸ Sunt considerate cauze de nulitate relativă: i) nerespectarea regulilor referitoare la capacitatea civilă a persoanei în cazurile prevăzute de lege; ii) lipsa discernământului în momentul încheierii actului; iii) viciile de consimțământ; iv) lipsa cauzei; v) nerespectarea dreptului de preempțiune în cazurile expres și limitativ prevăzute de lege. În acest sens a se vedea G. Boroș, op. cit., pp. 257-258.

⁵⁹ Art. 1248 C. Civ.

⁶⁰ Este vorba de regulile de interpretare prezentate în secțiunea precedentă, precum și cele din această secțiune cu privire la clauzele de severabilitate. N-ar fi exclusă posibilitatea ca respectiva clauză înlocuitoare să conțină la rândul ei o clauză de severabilitate proprie, caz în care procesul se reia – precum un algoritm. Cu toate acestea, o astfel de alegere

Existența concomitentă a unei clauze de severabilitate și a unei clauze de fuziune. Existența unei clauze de fuziune într-un contract nu exclude posibilitatea aplicării unei clauze de severabilitate existente în acel contract. Pe de o parte, s-a argumentat faptul că în ciuda existenței clauzei de fuziune, efectul interpretativ nu poate fi înlăturat. Astfel, în anumite situații, judecătorul apelează la documente extracontractuale în scopul lămuririi conținutului contractului. Clauza de severabilitate, pe de altă parte, așa cum s-a menționat, are ca efect salvagardarea contractului și completarea acestuia. Astfel cum rezultă din interpretarea logică a acestor două clauze, scopul acestora nu este incompatibil. În acest sens se pot imagina situații în care datorită neînlăturării efectului interpretativ, în condițiile existenței unei clauze de fuziune, instanța în baza interpretării să deducă aplicarea unei clauze de severabilitate în integralitatea sa sau parțial, regulile interpretative fiind instrumentul juridic în baza căruia se poate da efect juridic unei astfel de clauze. *Per a contrario*, dacă nu sunt îndeplinite condițiile înlăturării documentelor extracontractuale de a considera conținutul contractului, acestea vor fi luate în considerare. Pe cale de consecință, în baza voinței reale a părților, și în condițiile neîndeplinirii uneia din condițiile ce decurg din regulile imperative stabilite de Codul Civil, clauza respectivă de severabilitate se va putea aplica.

Concluzie. Clauzele de severabilitate reprezintă o parte complexă a elaborării și interpretării contractelor, având aplicabilitate generală în sistemul anglo-saxon și fiind susceptibile de a fi aplicabile și în dreptul român, într-o anumită măsură și în condițiile și limitările impuse de normele imperative de drept ale dreptului român. Corolar al principiilor autonomiei de voință și voinței reale a părților, utilitatea și pragmatismul acestor clauze nu poate fi trecut cu vederea, părțile putând stabili *a priori* regulile aplicabile în cazul constatării nulității sau inaplicabilității unei clauze, predictibilitatea efectelor contractului fiind în acest mod asigurată.

Bibliografie

1. Lucrări

- Baias Flavius-Antoniou, Chelaru Eugen, Constantinovici Rodica, Macovei Ioan, *Noul Cod Civil comentat*, Editura C.H. Beck, București, 2012;
- Boroi Gabriel, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2012;
- Dincă Răzvan, *Contractele civile speciale în Noul Cod Civil. Note de curs*, Editura Universul Juridic, București 2013;
- Fox M. Charles, *Working with contracts. What Law School Doesn't Teach You*, ed. a 2-a, Editura Practising Law Institute, New York, 2013;
- Pop Liviu, Popa Ionuț-Florin, Vidu Stelian Ioan, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012;
- Posner A. Eric, *Contract law and theory*, Editura Wolters Kluwer, New York, 2011;
- Stark Tina, *Drafting contracts: How and why lawyers do what they do*, Editura Wolters Kluwer, New York, 2007.

2. Legislație

- Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, publicată în M. Of., Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare;
- Legea nr. 71/2011 pentru punere în aplicare a legii nr. 287/2009 privind Codul Civil, publicată în M. Of., Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011;
- Principiile UNIDROIT aplicabile contractelor comerciale internaționale adoptate în anul 2010.